

Asia: VN/25055/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. 1 § Lain soveltamisala ja tavoitteet

Yleistä

On selvää, että huoltovarmuuslainsäädäntö kaipaava monilta osin päivitystä. Tarve liittyy muun muassa Huoltovarmuuskeskuksen juridiseen asemaan, tehtäviin, huoltovarmuuden rahoituksen turvaamiseen sekä moniin huoltovarmuuden kokonaisuuteen liittyviin määritelmiin ja tehtäviin. Olennaista on, miten päivitystarpeet toteutetaan.

Suomi on tullut erityisesti viime vuosina, kansainvälisen turvallisuustilanteen heikennyttyä tunnetuksi maana, joka on hoitanut esimerkillisesti varautumistaan. Huoltovarmuus on keskeinen osa kansallista varautumistamme. Huoltovarmuusyhteistyö on myös keskeisin toiminta-alue, jossa suomalainen julkisen ja yksityisen yhteistyö on näyttänyt voimansa. Suomalainen huoltovarmuuden yhteistyömalli on sekoitus lakisääteistä, sopimuksenvaraista ja, mikä tärkeintä, omaehtoiseen, vapaaehtoiseen sitoutumiseen perustuvaa osapuolten yhteistyötä, joka on koonnut laajan joukon huoltovarmuuden kannalta keskeisiä yrityksiä yhteen kehittämään yhdessä omaa, toimialan ja näiden kautta kansallista varautumistamme ja jatkuvuuttamme. Malli on joustava ja vastaa muuttuviin tarpeisiin tarvittaessa nopeastikin. Edellä mainittujen voidaan kiistatta sanoa olevan Suomen vahvuuksia.

Nykyisessä turvallisuustilanteessa meidän olisi erityisen tärkeää vaalia näitä vahvuuksiamme ja pitää niistä kaikin keinoin kiinni. Valitettavasti olemme hyvin huolissamme, vaikuttavatko nyt esitetyt muutokset tässä suhteessa oikeaan suuntaan ja vahvistavatko ne entisestään tätä suomalaisen varautumisen kivijalkaa.

Erityisesti ehdotetut muutokset koskien:

- 1) Huoltovarmuuskeskuksen statuksen muuttamista valtion virastoksi,
- 2) tähän liittyvä työsuhteisen henkilöstön muutos virkasuhteiseksi,
- 3) elinkeinoelämän osallistamisen selvä vähentäminen Huoltovarmuuskeskuksen ja huoltovarmuusyhteistyön ohjaamiseen liittyvässä yhteistyössä, sekä
- 4) Huoltovarmuuskeskuksen ja sen myötä myös poolien, julkisen ja yksityisen välisen huoltovarmuusyhteistyön keskeisten foorumeiden toimintamenojen rahoittaminen joustavan huoltovarmuusrahaston asemesta valtion tulo- ja menoarviosta,

ovat kaikki helposti sellaisia muutoksia, jotka lisäävät byrokratiaa, jäykistävät ja hidastavat toimintaa sekä päätöksentekoa. Ne ovat myös kiusallisesti toisiinsa kytkeytyneitä: virastostatuksesta seuraa automaattisesti virkasuhteisiin liittyvä vaatimuksia samoin kuin vaatimus toimintamenojen rahoittamiseen valtion tulo- ja menoarviosta sen ulkopuolisen huoltovarmuusrahaston asemesta.

Yhteistyöhön sitoutuneiden huoltovarmuuskriittisten yritysten kannalta muutokset merkinnevät toiminnan siirtymistä entistä enemmän viran-omaiskeskeiseksi ja -vetoiseksi aiemman, aitoon yhteistyöhön perustuvan yhteistyön asemesta.

Toteutuessaan edellä kerrotut muutosten vaikutukset eivät ole toivottuja, eivätkä vie huoltovarmuuttamme oikeaan suuntaan. Elinkeinoelämän kannalta keskeisin kokonaisuuden kysymys lainvalmistelijoille ja -sääätäjille on: miten estetään, että näin ei käy.

1 §

Kannatamme 1 §:ään sisällytettäväksi esitettyjä tavoitteita ja määritelmiä. Huoltovarmuuden käsitteen määrittely ja normaaliolojen häiriötilanteiden sisällyttäminen lain ja huoltovarmuuden fokukseen ovat molemmat tarpeellisia ja tärkeitä. On myös tärkeää vetää rajaa siihen, että kaikki normaaliolojenkaan häiriötilanteet eivät ole huoltovarmuuden kannalta kriittisiä.

Säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan: "Kokonaisturvallisuuden sanaston mukaan vakava häiriötilanne on vakavampi kuin muu häiriötilanne mutta lievempi kuin poikkeusolot". Tässä olisi syytä olla tarkka, sillä kokonaisturvallisuuden sanastossa asia on todettu hieman virheellisesti. Poikkeusolot on valmiuslakiin perustuva juridinen termi. Poikkeusolot voidaan todeta, jos valmiuslain poikkeusoloperusteet täyttyvät, eikä tilannetta voida hallita viranomais-ten normaaliolojen valtuuksin. Oikeampaa olisi tässä todeta esim. "vakava häiriötilanne on vakavampi

kuin muu häiriötilanne, mutta lievempi kuin valmiuslain tarkoittamien poikkeusolojen perusteena olevat häiriötilanteet". Muutoinkin olisi nähdäksemme tärkeää määritellä keskeiset huoltovarmuuden termit huolellisesti lain tasolla, eikä suoraan tarttua Sanastokeskuksen Kokonaisturvallisuuden sanaston määritelmiin.

Koska valmiuslain kokonaisuudistus on vielä valmistelussa, nyt lausuttavan kokonaisuuden jatkovalmistelussa on erittäin tärkeää varmistaa näiden kahden yhteensovittaminen niin, että niiden väliin ei jää sääntelemätöntä aluetta.

Säännöksen perusteluissa sivulla 59 esitetty kriittisen infrastruktuurin esimerkinomainen luettelo on suppeampi kuin perustelujen sivulla 65 esitetty luettelo huoltovarmuuden kannalta välttämättömästä kriittisestä infrastruktuurista. Esitämme, että kaikissa perustelujen kohdissa kriittinen infrastruktuuri esitetään yhdenmukaisesti kaikki siihen kuuluvat sektorit ja toimialat mainiten. On keskeistä, että kriittinen infrastruktuuri on nimenomaan huoltovarmuuden kannalta määritelty selkeästi lain tasolla. Kriittisyysmääritelmiä on eri laeissa, mutta niiden kattavuus vaihtelee kunkin lain kontekstista riippuen (esim. CER - NIS2).

Esityksen sivulla 59 todetaan, että vuoden 2005 huoltovarmuuslaissa lakkojen aiheuttamat häiriötilanteet jätettiin soveltamisalan ulkopuolelle ja tätä rajausta ei ole tarkoitus nyt muuttaa. Kuitenkin esityksessä heti tämän jälkeen todetaan: "Huoltovarmuus voi heikentyä, jos tuotannon, palveluiden tai kriittisen infrastruktuurin toimivuus häiriintyy tavalla, jossa väestön, talouselämän tai maanpuolustuksen välttämättömiä perustarpeita ei pystytä täyttämään." Myös lakot voivat aiheuttaa tällaisen tilanteen.

Kuten esityksessäkin todetaan, työtaistelutilanteiden huoltovarmuuteen liittyviä vaikutuksia pyritään torjumaan ennakoon tehtävin yritysten ja viranomaisten tekemin huoltovarmuutta turvaavin toimin. Näin toki on ja pitääkin olla, mutta tässä on ollut paikoitellen isoja haasteita johtuen siitä, että huoltovarmuusasioita arvioidaan ammattiliittojen puolella niiden yksipuolisesti asettamien keskuslakkotoimikuntien kautta ja näkemykset siitä, mikä on huoltovarmuuskriittistä toimintaa eroavat usein siitä, mitä mieltä yrityksen toiminnan ja asiakaskunnan tuntevat elinkeinonharjoittajat ovat. Näin ollen lakkojen tulisi sisältyä myös huoltovarmuuslainsäädännön fokukseen. Lakkotilanneet ovat koetelleet ja toisaalta auttaneet kehittämään Suomen huoltovarmuutta ja Huoltovarmuuskeskus on myös käytännössä osallistunut niiden vaikutusten hallintaan huolimatta vuoden 2005 rajauksesta.

Lisäksi lainsäädännössä on viime aikoina edetty siihen suuntaan, että lakot eivät ole pelkästään työmarkkinajärjestöjen keskinäinen asia. Tästä esimerkkinä on 16.6.2025 voimaantullut lakiuudistus koskien suojelutyötä (307/2025). Tämä ei kuitenkaan yksinään riitä ja siksi on tärkeää sisällyttää lakot myös huoltovarmuustyöhön.

2. 2 § Huoltovarmuudesta vastaavat viranomaiset

Kannatamme esitystä säännökseksi sekä sen yksityiskohtaisia perusteluita.

Perusteluissa on viranomaisten varautumisvelvollisuuden osalta viitattu nykyiseen valmiuslakiin. Jatkovalmistelussa olisi mahdollisuuksien mukaan hyvä päivittää tuo kohta, koska tietojen mukaan viitattua valmiuslain kohtaa tullaan esittämään tarkennettavaksi. Nykyinen muotoilu on hieman epäselvä, koska siinä todetaan viranomaisille olevan velvollisuus huolehtia tehtäviensä mahdollisimman hyvästä hoitamisesta "myös poikkeusoloissa". Kohdassa ei riittävän selvästi todeta, että luonnollisesti viranomaisilla on tämä velvollisuus myös normaaliolojen häiriötilanteissa.

3. 3 § Huoltovarmuuskeskuksen asema ja toimiala

Olemme edellä 1 §:n osalta lausumassamme jo todenneet esitettyjen muutosten olevan monilta osin ongelmallisia huoltovarmuusyhteistyön näkökulmasta. Esitetty Huoltovarmuuskeskuksen muuttaminen valtion virastoksi on edellä lausumallamme tavalla asia, josta seuraa useita haasteita. Katsomme, että esityksen vaihtoehtoisissa ratkaisuissa todettu ja esityksen mukaan valmistelussa läpikäyty vaihtoehto nykyisen statuksen säilyttämisestä ja toimijoiden sekä heidän vastuidensa nykyistä tarkemmasta määrittelemisestä käytäisiin vielä läpi sen selvittämiseksi, johtaisiko se kuitenkin tasapainoisempaan lopputulokseen mainitsemiemme haasteiden ja säänneltävän kokonaisuuden näkökulmasta.

Mikäli ei, esityksen Muut toteuttamisvaihtoehdot -luvussa tulisi jatkovalmistelussa joka tapauksessa avata nyt esitettyä tarkemmin, miksi sitä ei katsottu riittäväksi ratkaisemaan olemassa olevia haasteita Huoltovarmuuskeskuksen viranomaisaseman tunnistamisessa. Nyt tämä on vain todettu asiaa tarkemmin avaamatta.

Tältä osin luonnoksen vaikutustenarvioinnissa näyttävät korostuvan julkistaloudelliset ja juridis-hallinnolliset vaikutukset. Edellä toteamaamme päätöksenteon mahdollista hidastumista tai jäykistymistä ei ole millään tavoin noteerattu, vaan vaikutukset nähdään hyvin positiivisina. Siksi on paikallaan kysyä, mihin arviot perustuvat ja onko vaikutustenarvioinnissa objektiivisesti ja tasapuolisesti tarkasteltu myös ehdotetun ratkaisun riskejä kaikkien relevanttien osapuolten kannalta. On esimerkiksi erittäin tärkeää, että yritysten vapaaehtoinen sitoutuminen huoltovarmuusyhteistyyöhön saadaan turvattua jatkossakin.

Kiinnitämme tältä osin huomiota myös siihen, että esityksessäkin viitatussa professori, OTT, dosentti Tuomas Ojaselta tilatussa lausunnossa ei edellytetä näin suuria muutoksia. Ojasen lausunnon olennaisin johtopäätös on se, että kokonaisuudistukselle on kyllä tarve, mutta keskeisimmin tarve liittyy Huoltovarmuuskeskuksen tehtävien tarkempaan määrittelyyn lain tasolla nykyisen avoimen, ja hyvin pitkälti asetuksenantovaltuuden kautta täydentyvän menettelyn asemesta. Tähän tarpeeseen olisi mahdollista vastata huomattavasti esitettyä kevyemmilläkin muutoksilla.

4. 4 § Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät

Säännöksen 1 momentin 1 kohdan säännös vastaisi pitkälti nykyisen lain 6 §:n 1 momentin 1 kohtaa, kuitenkin sillä erolla, että kun kohdassa nyt puhutaan vain julkishallinnosta ja elinkeinoelämästä,

kohtaan lisättäisiin maininta myös järjestöistä ja kun kohdassa nyt puhutaan huoltovarmuusasioiden yhteistoiminnan kehittämisestä, Huoltovarmuuskeskuksen todettaisiin ei vain kehittävän, vaan koordinoivan toimintaa.

Kannatamme järjestöjen mainitsemista tässä kohdassa. Niiden rooli on olennainen ja tehdäänhan poolisopimukset nyt ja jatkossa tyypillisesti nimenomaan Huoltovarmuuskeskuksen ja toimialajärjestöjen välillä. Pooleissa toimintaa pyörittävät poolisihteerit ja valmiuspäälliköt työskentelevät myös fyysisesti toimialajärjestöjen tiloissa lähellä alan yrityksiä, vaikka heidän palkkoihinsa käytettävät varat tulevat Huoltovarmuuskeskukselta.

Kannatamme myös muita Huoltovarmuuskeskuksen tehtäviin liittyviä kirjausesityksiä. On tärkeää, että myös jo joitakin vuosia käytännössä toteutettu tilannekuvatoiminta mainitaan säännöksessä nimenomaisesti. Yritysten kannalta tärkein varautumisen raaka-aine on tieto, tarkemmin sanoen analysoitu tilannekuvatieto ja mahdollisimman kattavaan analyysiin perustuva arvio tilanteen jatkokehitysvaihtoehtoista. Kaikki tätä tavoitetta palveleva on lähtökohtaisesti erittäin kannatettavaa.

Pykälän 1 momentin 14 kohdan mukaan Huoltovarmuuskeskuksen tehtävänä olisi hoitaa muualla lainsäädännössä Huoltovarmuuskeskukselle säädetty tehtävät sekä muut mahdolliset ennakoimattomat ja kiireelliset huoltovarmuuden turvaamisen kannalta välttämättömät tehtävät. Perusteluissa on tältä osin viitattu myös Huoltovarmuuskeskuksen tehtäviin osana CER-direktiivin toimeenpanoa, jota Suomessa sääntelee erityisesti 1.7.2025 voimaan tullut laki yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamisesta ja häiriönsietokyvyn parantamisesta.

Kyseisen lain valmistelun haasteellisin osuus liittyi siihen, miten viranomaisten väliset vastuut lain toimeenpanossa ja sen valvonnassa tulisi määritellä. Vaadimme Huoltovarmuuskeskuksen, työ- ja elinkeinoministeriön sekä useiden muiden tahojen ohella, että Huoltovarmuuskeskukselle tulee antaa direktiivin tarkoittaman kansallisen yhteyspisteen asema sellaisena kuin se direktiivissä on määritelty. Emme käy tässä toistamaan tuolloin laajasti esitettyjä argumentteja esityksen perusteena, mutta ne olivat erittäin vahvat. Näin ei kuitenkaan lopulta päätetty, eikä laki kaikilta osin vastaakaan direktiiviin edellyttämää. Lain 7 §:n 2 momentin mukaan yhteensovittamistehtävää hoitava ministeriö (sisäministeriö) mm. "vastaa kansallisen yhteyspisteen tehtäviä hoitavan tahon ilmoittamisesta komissiolle". Laissa tätä tahoa ei nimetty ollenkaan, vaan yhteyspisteelle kuuluvia tehtäviä jaettiin direktiiville vieraalla tavalla eri tahoille. Lakia koskevan hallituksen esityksen perusteluissa todettiin, että "Huoltovarmuuskeskukselle annettavat uudet tehtävät liittyen direktiivin viranomaistoimintaan arvioidaan ja linjataan osana huoltovarmuushanketta."

Nyt lausuttavana olevassa esityksessä (s. 71) kuitenkin todetaan: "Edellä mainittujen laissa säädettyjen tehtävien lisäksi direktiivin toimeenpanon osalta Huoltovarmuuskeskukselle on tarkoitus osoittaa Huoltovarmuuskeskuksen nykyiseen toimintaan liittyviä tehtäviä. Huoltovarmuuskeskuksella on sellaista asiantuntijaosaamista, jota on hyödynnettävä CER-

prosesseissa, erityisesti kriittisten toimijoiden määrittämisessä, poikkeamailmoitusten käsittelyssä sekä poikkeamien huoltovarmuusvaikutusten arvioinnissa (HE 205/2024 vp)." Tämä on hyvin yllättävää. Mainittu aiempi, CER-toimeenpanolain valmisteluun liittyvä kirjaus nimenomaan edellytti, että uudet tehtävät linjataan nyt lausuttavana olevan lain yhteydessä. Nyt näin ei kuitenkaan tehty, vaan viitataan epämääräisesti tarkoitukseen tehdä näin.

Vaadimme, että asia huomioidaan jatkovalmistelussa ja Huoltovarmuuskeskukselle annetaan tämän lainsäädäntöhankkeen osana sille viranomaisista perustellusti parhaiten soveltuva kansallisen CER-yhteyspisteen asema.

Esityksen sivulla 53 vaihtoehtoisista ratkaisuista todetun mukaan valmistelun "yhteydessä" tarkasteltiin myös sitä, tarvitaanko normaaliolojen huoltovarmuuslainsäädäntöön uusia tai olemassa olevien säännösten tarkennuksia, joissa olisi kyse sellaisista normaaliolojen tehtäviä, toimivaltuuksia tai prosesseja koskevista säännöksistä, joilla luodaan edellytyksiä valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien käyttöönottoon tai joilla hallitaan häiriöitä, joissa valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien käyttöönottokynnys ei vielä ylity. Nämä voisivat liittyä esim. hyödyketuotannon ja -jakelun varmistamiseen, häiriötilanteesta tiedottamiseen, EU-säätelystä poikkeamiseen, poikkeamatilanteiden hallintaan ja vastatoimiin ja tietojen saantiin liittyen huoltovarmuuden tilannekuvan ja -ymmärryksen muodostamiseen." Kohdassa ei mitenkään käsitellä sitä, miksi kuitenkin päädyttiin siihen, että näitä ei otettu mukaan esitykseen.

Kohtaan olisi syytä lisätä jatkovalmistelussa myös tarkastelun lopputulos ja perustelut valitulle ratkaisulle.

Viittaamme lisäksi jäsenliittomme Teknologiateollisuus ry:n ja sen toimialayhdistys Kyberala ry:n yhteisessä lausunnossa todettuun.

5. 5 § Pääjohtaja ja johtoryhmä

Meillä ei ole lausuttavaa tältä osin.

6. 6 § Työjärjestys

Meillä ei ole lausuttavaa tältä osin.

7. 7 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjaus

Esityksen sivulla 49 todetaan: "Julkisen ja yksityisen sektorin sekä järjestöjen yhteistoimintaa tehostettaisiin vahvistamalla nykyisen Huolto-varmuusneuvoston tehtäviä sekä perustamalla uusi Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmä." Miten yhteistoiminta tehostuisi ainakaan ohjausryhmän osalta, kun siinä ei olisi ollenkaan elinkeinoelämän tai järjestöjen edustajia mukana, toisin kuin nykyisessä Huoltovarmuuskeskuksen hallituksessa. Tätä ei esityksessä perustella.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, mitä työ- ja elinkeinoministeriö totesi julkaisussaan 2024:47: "Julkinen-yksityinen-kumppanuus on vielä nykyäänkin moderni ja kustannustehokas tapa hallita yhteiskunnan läpäiseviä huoltovarmuushkia ja -häiriöitä. Malli, jossa yksityinen ja julkinen sektori yhdessä kartoittavat riskejä ja keinoja niiden hallitsemiseksi, on arvokas ja edelleen kehittämisen arvoinen järjestelmä. Koska yhteistyö perustuu vapaaehtoisuuteen, kumppanuus edellyttää myös, että toimintaan osallistuva yksityinen sektori hyväksyy toiminnan ja on halukas osallistumaan siihen aktiivisella panoksella. Yksityisen kumppanin on voitava olla aidosti mukana tavoitteenmuodostuksessa ja käytännön varautumistyössä. Pysyvät yhteistoimielimet kattavat kaikki ne talouselämän ja hallinnon alat, jotka ovat tärkeitä huoltovarmuuden kannalta."

Esitetty ohjauksen kokonaisuus ei kaikilta osin vastaa todettua, vaan sen voidaan osin nähdä olevan ristiriidassa todetun kanssa.

8. 8 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmä

Valtioneuvostotasaisen, jäseniltään osastopäällikkötasaisen ohjausryhmän tarvetta on perusteltu esityksessä mm. tarpeella saada kaikki ministeriöt paremmin mukaan huoltovarmuustoimintaan ja tarpeella parantaa Huoltovarmuuskeskuksen toiminnan läpinäkyvyyttä ministeriöiden suuntaan sekä lisätä hallinnonalojen vaikutusmahdollisuuksia oman hallinnon alansa huoltovarmuuteen liittyvissä hankkeissa ja toimenpiteissä.

Huomautamme, että tässä yhteydessä on tarkkaan varmistettava, ettei jatkossa Huoltovarmuuskeskuksen toimintamäärärahoja tai huoltovarmuusrahaston varoja käytetä sellaisiin tarpeisiin, jotka kuuluvat ministeriöiden vastuulla hoidettaviksi niille osoitettujen toimintamäärärahojen turvin. Tämä on ollut aiempien selvitysten mukaan jossain määrin haasteena aiempina vuosina ja huoltovarmuusrahaston varoja on osin käytetty toimintaan, joka ministeriöiden olisi tullut rahoittaa itse.

Esityksen mukaan työryhmässä päädyttiin siihen, ettei Huoltovarmuuskeskuksen tulosohtaukseen otettaisi käyttöön varsinaista monikanavaohjausta, eikä sen myötä esim. useita tulossopimuksia, vaan sillä olisi jatkossa yksi tulossopimus. Kannatamme tätä mallia. Monikanavaohjaus mahdollisesti useine tulossopimuksineen johtaisi helposti ristiriitaisiin tavoitteisiin ja eri suuntiin vetäviin toimintalinjauksiin. Yhdessä sovittu tulossopimus olisi hyvä mainita myös sivulla 72 esitetyn 7 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa, joista voi nyt saada helposti käsityksen, että kukin sektoriministeriö toimialaohjaisi Huoltovarmuuskeskusta muista riippumatta. Tämä on toki osin tottakin, mutta tulossopimuksen mainitseminen tässäkin yhteydessä olisi tarpeen, koska sillä eri ministeriöiden painopistetarpeet ja -ehdotukset sovitetaan yhteen.

Kun nykyinen Huoltovarmuuskeskuksen hallitus uudistuksen yhteydessä lakkautettaisiin ja sen tilalle tulisi poikkihallinnollinen ohjausryhmä ja osin Huoltovarmuusneuvosto, joiden kesken hallituksen nykyisiä tehtäviä jaettaisiin, samalla ohjauksesta poistuisi elinkeinoelämän näkemys. Tällä hetkellä hallituksessa on myös elinkeinoelämän edustajia.

Tämä on esityksessä selvä puute ja heikennys. Huoltovarmuudesta huolehtiminen on keskeinen yhteiskunnallinen tehtävä, josta huolehtimisen vastuut jakautuvat julkisten ja yksityisten toimijoiden välillä. Yksityiset toimijat ovat toiminnassa subjekteja samalla tavoin kuin julkisetkin toimijat, mutta nyt esitys kokonaisuutena vie huoltovarmuuskriittisiä yksityisiä toimijoita enemmän objektin asemaan. Tämä ei ole hyvää kehitystä asiassa, jossa Suomi on tunnettu nimenomaan sitoutuneesta, onnistuneesta yhteistyöstä ilman pakottavaa lainsäädäntöä.

Ohjausryhmän tehtäviin kuuluisivat mm. tulossopimus-, kehys- ja talousarvio-, ja tilinpäätöskannanottoasiat sekä merkittävät Huoltovarmuuskeskuksen strategiset linjaukset. Elinkeinoelämän on jatkossakin oltava osallisena ohjaamassa mainituilla keinoilla tekemistä kaikkia osapuolia hyödyttävään ja kaikkien osapuolten edut ja tarpeet huomioivaan suuntaan.

Esitetyn ohjausryhmää koskevan 4 luvun 8 §:n 1 momentissa todetun mukaan ohjausryhmä "voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita". Säännöksen perusteluissa tarkennetaan, että asiantuntijat voisivat olla esimerkiksi elinkeinoelämän asiantuntijoita käsiteltävän asian luonteen mukaisesti. Lisäksi todetaan, että Huoltovarmuusneuvosto voisi myös ehdottaa ohjausryhmään elinkeinoelämän asiantuntijaa. Emme katso tätä riittäväksi tavaksi turvaamaan edellä kerrottuja yksityisten toimijoiden tarpeita ja etuja. Esitämme, että ohjausryhmään nimettäisiin yksityisiä huoltovarmuustahoja edustavia asiantuntijoita. Toimiva malli voisi nähdäksemme olla se, että asiantuntijoita olisi neljä, joista kaksi pysyviä varmistamassa jatkuvuutta, toki enintään ohjausryhmän kulloisenkin kauden mittaiseksi ajaksi eli enintään neljäksi vuodeksi nimitettyjä, ja kaksi vaihtuvia, esim. kahden vuoden rotaatiolla. Osittaisella rotaatiolla voitaisiin varmistaa eri toimialojen asiantuntemuksen ja näkemysten huomiointi.

Pykälän 2 momentin 3 kohdassa säädettäisiin ohjausryhmän asetettavaksi vuosittaiset poolien, sektorien ja toimikuntien toiminnan painopisteet. Säännöksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tämä tehtäisiin "muun muassa Huoltovarmuusneuvoston valmisteleman ehdotuksen perusteella" (s. 73). Painopisteiden valmistelusta on maininta Huoltovarmuusneuvostoa koskevassa säännösehdotuksessa, mutta perustelujen edellä kerrottu maininta "muun muassa" on epämääräinen ja jättää avoimeksi sen, osallistuvatko muut tahot valmisteluun ja mikä on poolien, sektoreiden ja toimikuntien oma rooli. Viimemainittujen valmistelua koskevasta roolista ei ole mainintaa niitä koskevassa säännösehdotuksessa, jonka mukaan niiden tehtävänä on "Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmän vuosittain asettamien painopisteiden mukaisesti edistää viranomaisen, elinkeinoelämän ja järjestöjen välistä yhteistyötä

huoltovarmuusasioissa sekä ylläpitää ja kehittää huoltovarmuutta, varautumista ja jatkuvuudenhallintaa oman toimialansa yritysten ja organisaatioiden verkostossa." Perusteluista ja mahdollisesti myös säännöstekstistä poolien, sektoreiden ja toimikuntien osalta on näiltä osin tarkennettava.

9. 9 § Huoltovarmuuden yhteistyöryhmä

Säännösesityksessä ja sen perusteluissa ehdotetun huoltovarmuuden yhteistyöryhmän rooli ja tehtävät, erityisesti suhteessa Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmään jäävät nähdäksemme jossain määrin epätäsmällisiksi. Olisi nähdäksemme hyvä vielä pohtia, onko yhteistyöryhmä todella tarpeen ohjausryhmän lisäksi, vai voisiko ohjausryhmän tehtäviä tältä osin tarvittaessa laajentaa, jotta kaikki tarpeet tulisivat täytettyä.

10. 10 § Huoltovarmuusneuvosto

Esityksen mukaan Huoltovarmuusneuvoston roolia vahvistettaisiin. Osin näin onkin, mutta osin Huoltovarmuusneuvoston tehtävistä esitetty vaikuttaisi vievän toiseen suuntaan:

Esityksen sivulla 15 todetaan: "Huoltovarmuusneuvoston rooli ja tehtävät, siten kun ne ovat voimassa olevaan huoltovarmuuslakiin ja -asetukseen kirjattu, on nähty perusteltuna, sillä ne antavat raamit neuvoston työskentelylle, mutta eivät sido sen toimintaa liiaksi. On pidetty tärkeänä, että Huoltovarmuusneuvosto voi ottaa aktiivisesti esiin ajankohtaisia huoltovarmuuteen liittyviä kysymyksiä ja toimia huoltovarmuudellisten asioiden esiintuojana ja vaikutuskanavana viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen välillä sekä laajemminkin yhteiskunnassa. Huoltovarmuusneuvostolla tulee myös jatkossa olla mahdollisuus toimia aktiivisena linkkinä viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen välillä ja antamalla kannanottoja huoltovarmuuden ylläpitämisen ja turvaamisen edistämiseksi. Huoltovarmuusneuvoston roolia on syytä vahvistaa."

Sanottu korostaa Huoltovarmuusneuvoston itsenäistä harkintavaltaa kysymyksissä, jotka se katsoo perustelluksi nostaa keskusteluun. Esimerkkinä tästä Huoltovarmuusneuvosto julkaisi joulukuussa 2023 kannanottonsa CER-toimeenpanoon liittyen.

Esityksen sivulla 76 kuitenkin esitetään, että "Pykälän 3 momentin 4 kohdan mukaan Huoltovarmuusneuvoston tehtävänä olisi antaa Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmän pyynnöstä lausuntoja viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen yhteistyöhön liittyvistä asioista. Huoltovarmuuden ohjausryhmä voisi myös pyytää huoltovarmuuden verkostoyhteistyöhön liittyvissä asioissa lausuntoa Huoltovarmuusneuvostolta."

Näiltä osin Huoltovarmuusneuvosto olisi siis alisteinen ohjausryhmälle ja voisi lausua vain sen pyynnöstä. Esitetyn säännöksen ja aiempien perustelujen välillä voidaan nähdä ristiriitaa. Vaikka saman momentin 3)-kohdan mukaan Huoltovarmuusneuvoston tehtävänä olisi myös tehdä aloitteita huoltovarmuuden kehittämiseksi, ehdotamme että 4)-kohta muutetaan kuulumaan seuraavasti: "...antaa itsenäisesti sekä Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmän pyynnöstä lausuntoja viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen yhteistyöstä". Tämä korostaisi Huoltovarmuusneuvoston näkemysten riippumattomuutta, jota toisaalla esityksessä korostetaan.

Huoltovarmuusneuvosto olisi lisäksi jatkossa kytketty irti lain 3 ja 4 luvuissa säädetyistä Huoltovarmuuskeskuksen johtamisesta ja päätöksenteosta sekä ohjauksesta. Esitysluonnoksen mukaan Huoltovarmuuskeskuksen pääjohtajan tehtäviin ei enää kuuluisi Huoltovarmuusneuvoston päättämien asioiden toimeenpääntä.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, ettei säännösehdotuksessa säädetä tarkemmin neuvoston tiedonsaantioikeuksista, millä voisi olla keskeinen merkitys sen roolin vahvistamisessa.

Myös ehdotetun asetuksenantovaltuuden sisältöä ja rajoja tulisi avata tarkemmin säännöskohtaisissa perusteluissa.

Huoltovarmuusneuvoston tehtäviä tulisikin vielä täsmentää edellä kerrottu huomioiden, jotta esitys myös käytännössä johtaisi sen roolin vahvistamiseen.

11. 11 § Sektorit, poolit ja toimikunnat

Esityksessä, mm. sivuilla 47–48 on esitetty nähdäksemme liian positiivinen näkemys esitettyjen muutosten vaikutuksista yrityksiin. Kohdassa katsotaan, että esitetyillä muutoksilla olisi vähäisiä, mutta lähtökohtaisesti positiivisia muutoksia niiden toimintaan. Toivottavaa toki on, että näin olisi, mutta valitettavasti rahoitukseen, Huoltovarmuuskeskuksen virastotatukseen sekä tiedonantovelvollisuuteen esitettyjen muutosten vaikutukset yrityksiin eivät valitettavasti ole positiivisia, jos ne jäykistävät ja hidastavat toimintaa ja päätöksentekoa ja jos sektorit ja poolit toimivat jatkossa tiukemmin ohjatusti kuin tällä hetkellä. Tällöin helposti myös toimialakohtaisuus kärsii.

Poolitoiminnan keskeinen periaate on vapaaehtoisuus. Poolitoimintaan osallistuminen on ja sen tulee myös jatkossa perustua vapaaehtoisuuteen. Pidämme tarpeellisena ja välttämättömänä, että tämä perusperiaate kirjataan suoraan pykälän sanamuotoon.

Esitys muuttaisi myös sektorien ja poolien nykyistä tehtävänjakoa ja keskinäistä asemaa. Esitämme, että tältä osin tehtävänjako pidettäisiin nykyisen huoltovarmuuslain 8 d §:n mukaisena, jolloin:

- sektoreiden tehtävänä on arvioida huoltovarmuuden tilaa ja edistää viranomaisten ja elinkeinoelämän välistä yhteistyötä huoltovarmuusasioissa, ja
- pooleja (ja toimikuntia) perustetaan keskuksen ja yksityisten toimijoiden välisillä sopimuksilla huolehtimaan toimiala- ja toimipaikkakohtaisesta varautumisesta.

Pidämme nykyisen sääntelyn mukaista mallia selkeänä ja toimivana, emmekä näe perusteita sen muuttamiselle. Nykyinen malli on myös johdonmukainen ottaen huomioon sen, että Huoltovarmuuskeskus käy vuosittaiset tuloskeskustelut vain poolien ja toimikuntien, mutta ei sektoreiden kanssa. Jos sektoreiden roolia operatiivisessa varautumistyössä halutaan kasvattaa, myös ne tulee ottaa täysimääräisesti mukaan Huoltovarmuuskeskuksen toiminnan suunnittelu- ja arviointimenettelyjen piiriin.

Esitysluonnos määrittelee huoltovarmuuskriittisen organisaation ”toimijaksi, jonka (liike)toiminta liittyy huoltovarmuuden kannalta kriittiseen toimintoon jollain huoltovarmuuden sektorilla.” Toteamme, että määritelmä on kuvaileva, laveasti muotoiltu eikä se käytännössä tarjoa luotettavia kriteereitä Huoltovarmuuskeskukselle tunnistaa kyseisiä organisaatioita. Asiasta tulisi säätää ehdotettua tarkemmin.

Jatkossakin poolitoimikunnilla tulee olla rooli jäsenten esittämisessä, vaikka Huoltovarmuuskeskus tekisi nimitykset ja huolehtisi siitä, että toimialojen keskinäisessä vertailussa riittävä yhdenmukaisuus saavutetaan. Käsityksemme mukaan asiaan voi liittyä kilpailuoikeudellisia herkkyyksiä, minkä vuoksi huoltovarmuuskriittisten organisaatioiden tunnistamista ja nimeämistä ei voi jättää pelkästään alalla toimivien yritysten (useissa tapauksissa potentiaalisten kilpailijoiden tehtäväksi).

Kiinnitämme huomiota myös siihen, että sidosryhmien välisissä huoltovarmuuskysymyksiä käsittelevissä keskusteluissa voi tulla tilanteita, joissa voidaan perustellusti joutua arvioimaan käsiteltävien asioiden ja puheenvuorojen kilpailuoikeudellista merkitystä. Tämän vuoksi esitämme, että pykälässä todettaisiin selvyyden vuoksi, että siinä tarkoitettuja keskusteluja voidaan käydä kilpailulainsäädännön estämättä.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, että selvitysmies Kim Mattsson ehdotti raportissaan keväällä 2024, että poolien toimintaedellytyksiä ja yhteistyötä on syytä vahvistaa, ja että poolien ja sektorien juridista asemaa on selkeytettävä. Sektorien, poolien ja toimikuntien juridinen asema jää luonnoksessa tarkemmin määrittelemättä. Luonnokseen ei myöskään sisälly selvityshenkilön esittämää poolien toimintaedellytysten vahvistamista tehtäviensä hoitamiseen. Esitämme, että luonnoksen sisältöä vielä tältä osin arvioidaan ja kehitetään siten, että edellä mainitut puutteet saadaan korjattua.

Mikäli esitykseen ei tehdä esittämiämme muutoksia, kokonaisuus muuttuu selvästi nykyistä viranomaiskeskeisemmäksi ja -vetoisemmaksi. Jotta nykymallimme kiitetyt vahvuudet kyettäisiin mahdollisimman hyvin säilyttämään, on nähdäksemme keskeistä, että mukana on joka tapauksessa painopisteen muutosta tasapainottavia elementtejä. Yksi keskeinen asia on se, että jatkossakin sektoreitten ja poolien on oltava elinkeinoelämävetoisia. Nyt tätä ei kuitenkaan selvästi todeta säännöksessä tai sen perusteluissa. Esitämme, että lakiin kirjattaisiin, että poolin puheenjohtaja

edustaa aina elinkeinoelämää, ellei yksittäisessä tapauksessa toisenlaista ratkaisua katsota tarpeelliseksi esim. toimialan rakenteen vuoksi.

12. 12 § Valtion varmuusvarastointi

Esitetyt muutokset ovat mielestämme kannatettavia. Varastointia koskeva sääntely on osin vanhentunutta ja kaipaava selkeyttämistä.

13. 13 § Valtion varmuusvarastoja koskeva päätöksenteko

Esitetty, päätöksenteon joustavuutta korostavat muutokset varmuusvarastojen perustamista ja käyttöönottoa koskevilta osin ovat mielestämme kannatettavia. On hyvä, että näihin ei kaikissa tapauksissa edellytettäisi valtioneuvoston päätöstä.

14. 14 § Varmuusvarastoituja lääkkeitä, lääkinnällisiä laitteita, henkilösuojaimia ja muita terveydenhuollossa käytettäviä tavaroita koskeva päätöksenteko

Meillä ei ole lausuttavaa tältä osin.

15. 15 § Tuotantovarausten ja suorituskykyvarausten hankinta

Katsomme, että Huoltovarmuuskeskukselle esitetty mahdollisuudet tehdä materiaalliseen varautumiseen liittyviä sopimuksia, kuten tuotantovaraussopimuksia ja suorituskykyvarausten hankintaa koskevia sopimuksia ovat kannatettavia. Kilpailuoikeudellinen sääntely on luonnollisesti huomioitava toiminnassa.

Säännöksen sanamuoto, jonka mukaan "järjestelyt on tarkoitettu otettavaksi käyttöön normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa" on jossain määrin epätarkka. Esitämme, että se muutetaan muotoon: "Tuotantovarauksia ja suorituskykyvarausta koskevat järjestelyt voidaan ottaa käyttöön vain normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa."

16. 16 § Huoltovarmuusrahasto ja huoltovarmuusmaksu

Esitetty huoltovarmuusrahaston kerryttämistä koskeva ratkaisu nostaa kysymyksen, onko huoltovarmuusmaksun korottaminen pitkällä aikavälillä riittävä toimi turvaamaan rahoitus kestäväällä tavalla. Maksun nykyisten rahoituslähteiden kuluttajahinnat ovat pidemmällä aikavälillä Suomessa nousseet jo voimakkaasti ja fossiilisissa tuotteissa on nousupainetta myös pidemmällä aikavälillä tästä eteenpäin. Esitetty ratkaisu lisäisi osaltaan painetta entisestään. Esitämme harkittavaksi, tulisiko tässä vaiheessa tehdä vähintään suunnitelma siitä, milloin rahoitukseen tulisi löytää pitkäaikainen, huoltovarmuuden rahoituksen kestäväällä tavalla turvaava ratkaisu.

Jos Huoltovarmuusrahaston likvidit kassavarat ylittäisivät 150 miljoonaa euroa, ylimenevä osa olisi esityksen mukaan jatkossa tuloutettava valtion talousarvioon. Tämä summa toisin sanoen määrittää sen liikkumavaran, rahaston puskurin, joka Huoltovarmuuskeskuksella olisi nopeita toimia edellyttävissä kriisitilanteissa käytössään. Mielestämme summa on melko rajallinen, eikä päättymistä juuri tuohon tasoon ole perusteltu esityksessä. Esitämme harkittavaksi, että summa määriteltäisiin

selvästi suuremmaksi, esim. vähintään 300 miljoonaksi euroksi, jotta se tarjoaisi riittävästi puskuria ja reagointikykyä nopeasti kehittyvissä kriisitilanteissa.

Pidämme tärkeänä ja kannatettavana, että siltä osin kuin huoltovarmuusmaksut ja muut huoltovarmuustoiminnan omat tulot eivät riitä kattamaan rahaston menoja, vaje rahoitetaan valtion budjetista.

Esityksen mukaan jatkossa huoltovarmuusrahastosta ei rahoitettaisi Huoltovarmuuskeskuksen toimintamenoja, eikä myöskään sektoreitten ja poolien toimintamenoja. Esitämme kuitenkin harkittavaksi, voisiko sektoreitten ja poolien toimintamenot eriyttää Huoltovarmuuskeskuksen toimintamenoista ja jatkaa niiden rahoittamista huoltovarmuusrahaston kautta. Katsomme, että sektoreitten ja poolien toimintamenot eivät ole Huoltovarmuuskeskusviraston toimintamenoja sellaisenaan, vaan tarkoitettu toimialakohtaisen huoltovarmuusyhteistyön rahoittamiseen. Vertailukohtana voisivat olla esimerkiksi Huoltovarmuuskeskuksen ohjelmatoiminnan kulut, jotka jatkossakin voitaisiin rahoittaa huoltovarmuusrahastosta. Nämä argumentit yhdessä puoltavat sitä, että poolien ja sektoreitten toimintamenojen rahoitusratkaisu voisi poiketa Huoltovarmuuskeskuksen toimintamenojen rahoitusratkaisusta.

Mikäli rahoitus jatkossa tulisi valtion tulo- ja menoarviosta, esitämme kuitenkin harkittavaksi, voitaisiinko rahoituksessa hyödyntää vuotuisen rahoituksen rinnalla kaksi- tai kolmivuotisia siirtomäärärahoja. Perusteena tälle on se, että poolien toiminta on ja sen pitääkin olla pitkäjänteistä ja jatkuvaa.

17. 17 § Huoltovarmuusrahaston hallinto

Tähän saakka huoltovarmuusrahaston hallinnoinnissa Huoltovarmuuskeskuksen hallituksella on ollut keskeinen rooli. Hallituksessa on ollut myös elinkeinoelämän edustus. Kun hallitusta ei enää olisi, eikä myöskään elinkeinoelämän edustusta rahaston hallinnointiin liittyvässä päätöksenteossa, elinkeinoelämän näkemyksiä rahaston käytön painopisteistä ja tarpeista ei enää käytettäisi päätöksenteon tukena. Tämä ei ole toivottavaa. Esitämme harkittavaksi, millä tavoin elinkeinoelämän näkemykset voitaisiin huomioida. Ks. myös Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmää koskevista esityksistä lausumamme edellä.

18. 18 § Kirjanpito, tilintarkastus ja tilinpäätös

Meillä ei ole lausuttavaa tältä osin.

19. 19 § Lainanottovaltuus

Lainanottovaltuutta esitetään korotettavaksi nykyisestä 200 miljoonasta eurosta 600 miljoonaan euroon. Esityksessä ei tarkemmin perustella esitetyn valtuuden euromäärää muuten kuin viittaamalla muuttuneeseen toiminta- ja turvallisuusympäristöön sekä toteamalla, että "lainanottovaltuuden täysimääräinen hyödyntäminen olisi epätodennäköistä, mutta lainanottovaltuus voi olla erittäin tärkeä rahoitusväline vakavissa kriiseissä ja poikkeusoloissa."

Luoman raportissa, johon esityksenkin sivulla 29 viitataan, esitettiin aiemmin lainanottovaltuuden korottamista esimerkiksi kahteen miljardiin euroon. Lisäksi esimerkiksi poikkeusolojen vakuutustakuusta annetussa laissa valtion vastuu voi olla jopa 10 miljardia euroa kalenterivuotta kohti.

Vaikka olisikin todennäköistä, ettei lainanottovaltuutta tulaisi käyttämään tai ei ainakaan suurta osaa siitä, olisi perusteltua, että valtuuden määrä riittäisi lähtökohtaisesti kaikissa olosuhteissa. Lain muuttaminen vaatii kriisitilanteessakin aikaa.

Säännösehdotuksessa todetaan: " Huoltovarmuusrahastolle voidaan valtioneuvoston luvalla ja sen määräämillä ehdoilla ottaa lainaa enintään 600 miljoonaa euroa." Esitetyn 17 §:n mukaan Huoltovarmuuskeskus vastaa rahaston hallinnosta ja huoltovarmuusrahaston käyttöä koskevaan päätöksentekoon sovelletaan lain 5 §:ssä ja 8:ssä säädettyä. Viitattu 8 § koskee Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmän tehtäviä, mutta säännöstekstissä ei ole nimenomaisesti mainittu lainanottovaltuuden käyttöön liittyvistä tehtävistä, vaan puhutaan yleisemmin merkittävistä asioista, jotka ohjausryhmä päättää, hyväksyy tai joista se lausuu. Lainanottovaltuuden käyttö lienee niin merkittävä asia, että se tulisi myös esitetystä 8 §:ssä mainita nimenomaisesti.

20. 20 § Tuen myöntämisen yleiset edellytykset

Pidämme esitettyä säännöstä tarpeellisenä ja hyvin perusteltuna. Meillä ei ole muuta lausuttavaa asiasta.

21. 21 § Muissa laeissa säädetyt tuet ja korvaukset

Meillä ei ole lausuttavaa tältä osin.

22. 22 § Omaisuuden siirtyminen

Meillä ei ole lausuttavaa tältä osin.

23. 23 § Huoltovarmuuskeskuksen tiedonsaantioikeus

Esitys on kannatettava siltä osin kuin Huoltovarmuuskeskukselle esitetään oikeutta saada tehtäviensä toteuttamiseksi tarpeelliset tiedot muilta viranomaisilta salassapitosäännösten estämättä.

24. 24 § Tietojenantovelvollisuus

Mitä sen sijaan tulee esitykseen elinkeinonharjoittajien ja elinkeinoelämän järjestöjen velvollisuudesta luovuttaa Huoltovarmuuskeskukselle salassapitosäännösten estämättä tiettyjen Huoltovarmuuskeskuksen lakisääteisten tehtävien suorittamiseksi välttämättömät tiedot, se herättää kysymyksiä, joihin esitys ei vastaa:

Huoltovarmuuskeskuksella on jo tällainen oikeus huoltovarmuuden turvaamisesta annetun lain 8a §:n mukaan. Siinä todetaan: " Huoltovarmuuskeskuksella, sektoreilla ja pooleilla on oikeus saada elinkeinonharjoittajilta ja elinkeinoelämän järjestöiltä tietoja tuotantokapasiteetista, toimitiloista,

henkilöstöresursseista sekä muista seikoista, jotka ovat välttämättömiä tässä laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Tämän lain nojalla saatuihin tietoihin sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään asiakirjasalaisuudesta sekä vaitiolo-velvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta."

Esitetty tietojenantovelvollisuutta koskeva 24 §:n sanamuoto kuuluu: "Elinkeinoelämän järjestö ovat velvollisia Huolto-varmuuskeskuksen pyynnöstä antamaan salassapitosäynnösten tai muiden tietojen luovuttamista koskevien rajoitusten estämättä sille 4 §:n 1 momentin 3–6 kohdissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi välttämättömät tiedot. Tiedot on toimitettava maksutta, ilman aiheetonta viivytystä ja vaadittaessa annettava kirjallisina. Tiedot voidaan toimittaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai muutoin sähköisesti."

Koska lain säätämisen yhteydessä huoltovarmuuden turvaamisesta annettu laki kumottaisiin, eikä esityksessä ole vastaavaa säännöstä tietojen luovutusvelvollisuudesta sektoreille ja pooleille, onkin ilmeistä, että säännöksen keskeisin tarkoitus on poistaa niiltä tuo oikeus. Esityksessä ei millään tavoin perusteella, miksi näin olisi tarpeen tehdä.

Luonnos on tältä osin myös ristiriidassa työ- ja elinkeinoministeriön arviomuistiossa (2024/47) todetun kanssa: "Vastaava tiedonsaantioikeus on Huoltovarmuuskeskuksen lisäksi huoltovarmuusorganisaation sektoreilla ja pooleilla. Säännös on olennainen ja välttämätön sektori- ja poolityön mahdollistamiseksi."

Vastustamme esitettyä muutosta. Kun huoltovarmuuden kokonaisuutta ollaan viemässä voimakkaasti viranomaiskeskeisempään ja -vetoisempaan suuntaan, on tärkeää, että elinkeinoelämävetoisilla pooleilla ja sektoreilla säilyy myös itsenäistä toimintakykyä. Katsomme, että niillä pitää olla jatkossakin itsenäinen oikeus pyytää ja joka tapauksessa vähintäänkin rinnakkainen oikeus saada tietoja samaan aikaan, kun ne Huoltovarmuuskeskukselle sen pyynnöstä luovutetaan.

Esitetty muutos kaventaisi kohtuuttomasti sektoreiden ja poolien omia toimintamahdollisuuksia ja asettaisi ne nykyistä selkeämmin alisteiseen asemaan suhteessa Huoltovarmuuskeskukseen.

Joka tapauksessa tulee perustella, miksi muutos olisi tarpeen tehdä. Perustelematon muutosesitys ei edusta hyvää lainvalmistelutapaa.

Lisäksi huomautamme, että esitetty säännös on soveltamisalaltaan erittäin laaja; velvollisuus ei rajoitu huoltovarmuuskriittisiin tai esim. poolitoiminnassa mukana oleviin toimijoihin, vaan se näyttäisi ulottuvan rajoituksetta kaikkiin elinkeinonharjoittajiin ja elinkeinoelämän järjestöihin, ilmeisesti niin koti- kuin ulkomaisiinkin. Esitämme, että säännösehdotuksen oikeasuhtaisuus ja

tarkkarajaisuus arvioidaan ja varmistetaan jatkovalmistelussa, huomioiden myös huoltovarmuuskriittisten toimialojen toisistaan poikkeavat salassapitovelvollisuudet suhteessa esitettyyn säännökseen. Esimerkiksi finanssialaa koskeva pankkisalaisuus ja media-alaa koskeva lähdesuoja on tässä yhteydessä huomioitava erityisesti.

Viittaamme viimemainituilta osin tarkemmin jäsenliittojemme Medialiitto ry:n ja Finanssiala ry:n lausuntoihin.

25. 25 § Salassa pidettävän tiedon luovuttaminen

On perusteltua, että Huoltovarmuuskeskukselle säädettäisiin oikeus luovuttaa esitetyn lain 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu tilannekuva myös sektoreiden, poolien ja toimikuntien toiminnassa mukana oleville elinkeinoelämän yrityksille ja järjestöille. Näinhän toimitaan jo tällä hetkellä.

Tarve olisi kuitenkin laajempi. Tietojen salassapitosäännökset ja niiden antamisvelvollisuudet ja -oikeudet olisi syytä käydä valtionhallinnon laajuisesti ja perinpohjaisesti läpi ja ymmärtää, että huoltovarmuuskriittisillä yrityksillä on monilta osin tarve aivan samanlaiseen uhka- ja riskitietoon kuin turvallisuusviranomaisilla. Esimerkiksi hybridiuhkien torjunnan näkökulmasta kriittisen infrastruktuurin yritykset ovat etulinjassa; ne ovat kohteita ja niihin myös isketään suoraan. Uhkien torjuntaa ja niiden vaikutusten rajoittamistoimia ei palvele mitenkään, jos viranomaisella on tietoa, jota se ei kuitenkaan voi tai halua antaa näille yrityksille.

Asiaan liittyy myös edellä 24 §:n osalta lausumamme: Emme pidä hyväksyttävänä, että sektorit ja poolit eivät voisi jatkossa itsenäisesti kerätä ja vaihtaa uhkatietoa toimialan sisällä.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, että tietojenantovelvollisuuden vastapainona tietoja luovuttavien elinkeinonharjoittajien ja elinkeinoelämän järjestöjen on voitava luottaa siihen, että niiden pykälän nojalla luovuttamia salassa pidettäviä tai luottamuksellisia tietoja käsitellään asian- ja lainmukaisella tavalla koko käsittelyn elinkaaren ajan siitä riippumatta, mikä viranomainen tai taho käsittelystä vastaa. Pelkkä toteamus siitä, että tietojen käsittely tapahtuu viranomaistoiminnan yhteydessä tai virkavastuulla ei tähän riitä, vaan tietoja luovuttavalla taholla tulee olla oikeus edellyttää tietojen turvallisuusluokittelua ja asianomaisen turvallisuusluokan mukaista käsittelyä tiedonhallintalain (906/2019) ja turvallisuusluokitteluasetuksen (1101/2019) mukaisesti. Tämä on syytä todeta säännöstekstissä nimenomaisesti ja yrityskohtaisten tietojen osalta tulisi lakiin kirjata nimenomainen salassapitovelvoite. Tällä hetkellä ei ole varmuutta siitä, miten yrityskohtaisia tietoja on aiemmin käsitelty esim. lakkotilanteissa ja tämä on noussut esille niin poliittisten lakkojen kuin työehtosopimusneuvottelukierrostenkin aikana.

Säännösehdotuksen 2 momentin nojalla Huoltovarmuuskeskus ei saisi luovuttaa toiselta viranomaiselta saatuja tietoja edelleen vastoin tietoja luovutettaessa asetettuja ehtoja. Kiinnitämme huomiota siihen, että säännös periaatteessa estäisi julkistenkin tietojen luovuttamisen, mikäli

luovuttava viranomainen haluaisi sen kieltää. Pidämme rajoitusta tarpeettoman laveana ja esitämme, että sitä tarkennetaan jatkovalmistelussa. Pitäisimme tarkoituksenmukaisena ratkaisua, jossa päätöksen tiedon luovuttamisesta kaikissa tilanteissa tekisi Huoltovarmuuskeskus, jolla myös olisi tällöin mahdollisuus ja velvollisuus perustella päätöksensä asianomaisille huoltovarmuusorganisaation jäsenille.

26. 26 § Virka-apu

Kannatamme esitystä, jolla Huoltovarmuuskeskukselle mahdollistetaan virka-avun pyytäminen toisilta viranomaisilta sen lakisääteisten tehtävien ja sen omaisuuteen kohdistuvien toimenpiteiden hoitamiseksi.

27. 27 § Uhkasakko

Katsomme, että säännöstä ja sen perusteluita tulee täsmentää siten, että luonnolliseen henkilöön kohdistettaessa uhkasakko voidaan kohdistaa vain sellaiseen henkilöön, jolla on tosiasiallinen mahdollisuus täyttää päävelvoite. Säännöksessä tulee myös kuvata hallituksen esitystä tarkemmin, minkä muotoiseen tietopyyntöön uhkasakko voidaan liittää.

Viittaamme myös edellä 24 §:n osalta lausumaamme.

28. 28 § Huoltovarmuusrikkomus

Meillä ei ole lausuttavaa tältä osin.

29. 10. luku Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Lain voimaantulon osalta viittaamme esitykseen sisältyvään vaikutustenarviointiin, jossa todetaan seuraavaa: "Jos ehdotettava laki tulee voimaan kesken tilikauden, Huoltovarmuuskeskuksessa on tehtävä ylimääräinen tilinpäätös kesken tilikauden, joka lisää jonkin verran hallinnollista työtä."

Pidämme todennäköisenä, että tällainen ratkaisu pakottaisi myös Huoltovarmuuskeskuksen poolisopimuskumppanit tekemään ylimääräisen tilinpäätöksen vähintään poolitoiminnan osalta. Tarpeettomien taloudellisten ja hallinnollisten kustannusten välttämiseksi pidämme välttämättömänä, että lain voimaantulo ajoitetaan tilikauden päättymisen yhteyteen.

Esityksen sivulla 102 todetaan, että "Lain toimivuutta seurataan muun muassa Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmässä ja Huoltovarmuuden yhteistyöryhmässä. Kun eduskunnalle annettavaa parlamentaarisesti valmisteltua huoltovarmuusselontekoa tullaan uudistamaan, samassa yhteydessä on mahdollisuus arvioida myös lain toimivuutta." Esitämme, että lisäksi lain toimivuutta seurattaisiin myös Huoltovarmuusneuvostossa. Katsomme, että toimivuuden seurantaan on syytä olla myös foorumi, jossa elinkeinoelämä on edustettuna. Seuranta sopisi hyvin myös Huoltovarmuusneuvostolle asetettavaksi esitettyihin tehtäviin. Asia olisi syytä kirjata Huoltovarmuusneuvoston tehtäviin.

30. Muu asia, jonka haluatte tuoda työryhmän tietoon

Hallituksen esityksen yritysvaikutuksia arvioivassa kohdassa (s. 48) todetaan seuraavaa:

”Esitys korostaa elinkeinoelämän omaa vastuuta suojata omistamansa kriittinen infrastruktuuri. Kriittisen infrastruktuurin turvaamista koskeva lakiesityksen tehtävässännös myös velvoittaa Huoltovarmuuskeskuksen sekä muut viranomaiset ja elinkeinoelämän yhteistyöhön kriittisen infrastruktuurin toimivuuden edistämisessä ja turvaamisessa. Esityksellä täten mahdollistetaan aiempaa paremmin kriittisen infrastruktuurin omistavien tahojen jatkuvuudenhallinnan ja infrastruktuurin varajärjestelyjen edistäminen viranomaistoimenpitein.”

Mikäli huoltovarmuustoiminnan on jatkossakin tarkoitus perustua vapaaehtoisuuteen, mainittu tekstikohta tulee muotoilla uudelleen niin, ettei sen voida tulkita mahdollistavan sitä, että huoltovarmuussääntelyllä yksinään voitaisiin asettaa elinkeinoelämää sitovia säädösvelvoitteita.

Huoltovarmuustyön resurssien osalta haluamme muistuttaa, että normaaliolojen vakavissa häiriöissä ja poikkeusoloissakin huoltovarmuusorganisaation toimintaan osallistuvat henkilöt säilyvät omien taustaorganisaatioidensa työntekijöinä eikä heidän työpanoksensa automaattisesti siirry Huoltovarmuuskeskuksen käyttöön. Pidämme ensiarvioisen tärkeänä, ettei elinkeinoelämän ja järjestöjen huoltovarmuustyöhön osoittamia henkilöresursseja käytettäisi missään olosuhteissa puhtaasti viranomaistoimintaa palveleviin hallinnollisiin tehtäviin, vaan ne voitaisiin mahdollisimman täysimääräisesti kohdentaa asianomaisen toimialan varautumistyöhön.

Esityksen kansainvälistä vertailua koskeva osuus on osin vanhentunut ja tulisi päivittää jatkovalmistelussa. Esimerkiksi Ruotsin osalta ei ymmärrettävistä aikataulusyistä ole vielä huomioitu MSB:tä koskevaa viimeaikaista lainsäädäntökehitystä.

Kunnioittavasti

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Yrityslainsäädäntö

Juho Mäki-Lohiluoma

johtaja

